

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

8 lutego 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Monika Koba (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 8 lutego 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej C. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z 17 czerwca 2021 r., I AGa 334/20,
w sprawie z powództwa A. spółki akcyjnej w W.
przeciwko C. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w W.
o ustalenie,
oraz z powództwa wzajemnego C. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością
Zakładu [...] w W.
przeciwko A. spółce akcyjnej w W.
o zapłatę ewentualnie o ukształtowanie,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy we Wrocławiu, w sprawie z powództwa A. spółce akcyjnej w W. przeciwko C. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością C. w W. o ustalenie, wyrokiem z 29 września 2020 r. ustalił, że pozwana jest zobowiązana do przyjmowania od powódki i zagospodarowania zmieszanych odpadów komunalnych o kodzie 20 03 01, pochodzących z Gminy W. sektora III – F. lub sektora IV – P., za wynagrodzeniem wynoszącym 359,00 zł netto za tonę w odniesieniu do takich odpadów przyjętych w stacji przeładunkowej przy ul. [...] w W. (pkt I. lit a)), zaś złożone przez pozwaną oświadczenie - datowane na dzień 8 grudnia 2017 r. - o podwyższeniu stawki opłaty za zagospodarowanie zmieszanych odpadów komunalnych o kodzie [...], przyjętych do instalacji R. w R., z 359,00 zł netto za 1 tonę takich odpadów do 421,00 zł netto za 1 tonę oraz o podwyższeniu stawki dla takich odpadów przyjętych w stacji przeładunkowej przy ul. [...] w W. ze stawki 409,00 zł za 1 tonę takich odpadów do 470,00 zł netto z tonę, nie wywołało skutku w postaci podwyższenia tych stawek w odniesieniu do odpadów pochodzących z Gminy W. sektora III – F. lub sektora IV – P. (pkt I. lit b)) i zasądził od strony pozwanej na rzecz powódki kwotę 61 683,84 zł tytułem zwrotu kosztów procesu (pkt I. lit. c)). Jednocześnie sprawie z powództwa wzajemnego C. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością C. w W. przeciwko A. spółce akcyjnej w W. o zapłatę, ewentualnie o ukształtowanie stosunku prawnego, oddalił w całości powództwo wzajemne oraz powództwo wzajemne ewentualne (pkt II. lit. a), zasądził od powódki wzajemnej na rzecz pozwanego wzajemnej kwotę 5400,00 zł tytułem zwrotu kosztów procesu (pkt II. lit. b) oraz nakazał powódce wzajemnej, aby uiściła na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego we Wrocławiu kwotę 4 280,00 zł tytułem brakujących kosztów procesu.

Wyrok powyższy zaskarżyła w całości apelacją pozwana (powódka wzajemna), wnosząc o jego zmianę i oddalenie powództwa w całości oraz uwzględnienie powództwa wzajemnego przez zasądzenie od pozwanej wzajemnie na rzecz skarżącej 85 596,30 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 23 lutego 2018 r. do dnia zapłaty, ewentualnie przez zmianę sposobu wykonania zobowiązania powódki i podwyższenie należnego pozwanej wynagrodzenia za usługę zagospodarowania odpadów o kodzie 20 03 01 pochodzących z Gminy W. sektora III – F. i sektora – P. z kwoty po 359,00 zł netto/Mg do kwoty 421,00 zł netto/Mg w

przypadku przyjęcia odpadów celem zagospodarowania w instalacji przy ul. [...] w W. i określenie dodatkowego wynagrodzenia w kwocie 50,00 zł za usługę przyjęcia i dalszego transportu odpadów do R. w R.- począwszy od 1 stycznia 2018 r. Na wypadek nieuwzględnienia tego wniosku domagała się uchylenia wyroku Sądu Okręgowego i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną oddalił apelację pozwanej (powódki wzajemnej) od wyroku Sądu Okręgowego i orzekł o kosztach postępowania za instancję odwoławczą. Podzielił w całości ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji oraz dokonaną przez ten Sąd ocenę prawną. Wskazał, że celem obu umów konsorcjum zawartych przez strony w dniu 6 czerwca 2016 r. było wspólne wykonywanie przez nich usług na rzecz Gminy W. za z góry określoną stawkę maksymalną. Współpraca ta obejmowała zebranie odpadów, przewiezienie ich do R. i przetworzenie. Cena za przyjęcie i zagospodarowanie 1 tony (Mg) zmieszanych odpadów komunalnych o kodzie 20 03 01, zebranych z sektora III (F.) i sektora IV (P.), ustalona w umowach konsorcjum oraz zawartej w tym samym czasie umowie instalacyjnej, była ceną stałą. W obu umowach konsorcjum (w załącznikach nr 2, stanowiących integralną część tych umów) wskazano wprost cenę za przyjęcie odpadów - 359,00 zł netto w przypadku dostarczenia odpadów do R. w R. i 409,00 zł netto - za dostarczenie odpadów do stacji przeładunkowej we Wrocławiu przy ul. [...]. Również w umowie instalacyjnej, która zawarta została w celu doprecyzowania zobowiązań stron, wskazano wyraźnie, że cena za dostarczenie tych odpadów wynosić będzie odpowiednio 359,00 zł i obowiązywać przez cały czas realizacji umowy zawartej z Gminą W. Zmiana cen oraz warunków dostawy wymagała akceptacji obu stron. Ani w umowie instalacyjnej, ani też w umowach konsorcjum strony nie przewidziały innego mechanizmu zmiany ustalonej ceny. Ustalona w ten sposób cena wynikała z charakteru zawartych przez strony umów, których celem jest realizacji zamówienia publicznego.

Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska skarżącej, że była ona uprawniona do dokonania podniesienia ceny za odbiór odpadów z uwagi na podwyższenie tzw. opłaty marszałkowskiej. Wskazał przy tym, że postanowienia umowy zawartej przez

strony 11 lutego 2013 r., przewidujące – w ocenie skarżącej - taką możliwość w żaden sposób nie wpływały na umowy konsorcjum, umowę instalacyjną bądź też umowy zawarte przez konsorcjum z Gminą W. Choć umowa z 11 lutego 2013 r. łączyła strony w tym czasie, to jednak nie dotyczyła realizacji zamówienia publicznego dla Gminą W.

Sąd Apelacyjny uznał za chybiony zarzut naruszenia art. 357¹ k.c. Wskazał, że klauzuli *rebus sic stantibus* może być zastosowana w razie nadzwyczajnej, szczególnie głębokiej zmiany sytuacji gospodarczej (np. załamania gospodarczego objawiającego się hiperinflacją, gwałtownym spadkiem dochodu narodowego, bardzo dużym bezrobociem, masowymi upadłościami przedsiębiorców), nie zaś zmiany obowiązującego prawa, możliwej do przewidzenia dla doświadczonych przedsiębiorców działających na rynku zagospodarowywania odpadów. Niewątpliwie skala wzrostu opłaty na poziomie 500% była znacząca, jednak, biorąc pod uwagę stawkę początkową tej opłaty (24,15 zł) oraz jej wzrost o 115,85 zł, zmiany tej nie można uznać za nadzwyczajną.

Sąd Apelacyjny nie podzielił również zarzutów naruszenia art. 233, art. 232 oraz art. 278 i art. 227 k.p.c. i niezbadania przez to istotnych okoliczności sprawy, w szczególności rozmiaru strat poniesionych przez pozwaną (powódkę wzajemną) w związku ze zmianą stawki opłaty za korzystanie ze środowiska. Podkreślił przy tym, że pozwana wniosła o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego, w celu wykazania zależności ceny usług odbioru i zagospodarowania odpadów od wysokości (wzrostu) opłaty środowiskowej za te usługi. Okoliczność ta nie miała w sprawie znaczenia, gdyż istotne w niej było ewentualne ustalenie, czy pozwana poniosła szkodę i jakich rozmiarów stosując stawki niższe.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach określonych w art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., pozwana (powódka wzajemna) wniosła o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie tego orzeczenia i oddalenie powództwa w całości oraz uwzględnienie powództwa wzajemnego w całości. W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej zarzuciła naruszenie art. 357¹ k.c., zaś drugą podstawę wypełniła zarzutami naruszenia art. 235² 1 pkt 2 k.p.c. w związku z art. 227 i art. 278 k.p.c.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powódka (pозwana wzajemna) wniosła o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

U podstaw zaskarżonego wyroku legło zapatrywanie wskazujące na brak możliwości zastosowania do umowy łączącej strony klauzuli *rebus sic stantibus*, przewidzianej w art. 357¹ k.c. Ocena ta została oparta na założeniu, że zmiana stanu prawnego, zaistniała po zawarciu umowy, nie może być kwalifikowana jako nadzwyczajna zmiany stosunków, stanowiąca – w myśl powołanego przepisu - przesłankę modyfikacji łączącego strony stosunku zobowiązaniowego. Sąd Apelacyjny, aprobuując to stanowisko, uznał, że podniesiona przez skarżącą okoliczność wzrostu tzw. opłaty marszałkowskiej w następstwie podniesienia wysokości opłaty za korzystanie ze środowiska, dokonanej rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 6 marca 2017 r. (Dz. U. z 2017 r., poz. 723), stanowiącej część kosztów zagospodarowania odpadów, w tym zmieszanych odpadów komunalnych o kodzie 20 03 01, nie usprawiedliwia zmiany umowy łączącej strony w sposób wskazany w pozwie wzajemnym. Zarzuty podniesione w skardze kasacyjnej zmierzały do podważenia trafności tego zapatrywania.

Ocena, czy określone zdarzenia, mające wpływ na zobowiązanie umowne, mogą być zakwalifikowane jako nadzwyczajna zmiana stosunków należy każdorazowo do sądu orzekającego. Niewątpliwie hipotezą art. 357¹ k.c. objęte są – jak trafnie zauważył Sąd Apelacyjny - tylko zdarzenia nadzwyczajne o charakterze powszechnym, niezależne od woli stron, wykraczające poza typowe ryzyko gospodarcze. W orzecznictwie Sądu Najwyższego dotyczącym wykładni tego przepisu wskazuje się jednak, że nadzwyczajną zmianę stosunków może wywołać zmiana stanu prawnego mająca wpływ na sytuację stron, utrudniająca ją do tego stopnia, że spełnienie świadczenia przewidzianego w umowie jest połączone z nadmiernymi trudnościami lub grozi rażąco strata (zob. m.in. wyroki: z 16 maja 2007 r., III CSK 452/06, nie publ. i z 20 lipca 2007 r., I CK 3/07, OSNC-ZD 2008, nr 3, poz. 65). Zmiana taka stanowi zdarzenie zewnętrzne, niezależne od woli stron i może być - w chwili zawarcia umowy - niemożliwa do przewidzenia tak co do zakresu, jak i kształtu przyjętych zmian. W ten sposób traktowane są np. zmiany

stawek podatkowych, mających zasadniczy i zaskakujący charakter (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 6 grudnia 2006 r., IV CSK 290/06 nie publ.; z 14 września 2005 r., III CSK 43/05 nie publ.; z 9 czerwca 2005 r. III CK 674/04 nie publ.; z dnia 17 stycznia 2008 r., III CSK 202/07, nie publ i z 19 listopada 2019 r., II CK 191/14 oraz uchwała Sądu Najwyższego z 21 lipca 2006 r., III CZP 54/06, OSNC 2007, z. 5, poz. 66).

W świetle powyższego zapatrywania, aprobowanego przez skład orzekający, odrzucenie przez Sąd Apelacyjny w ogóle możliwości zastosowania klauzuli *rebus sic statibus* w przypadku zmiany przepisów określających wysokość daniny publicznej rzutującej na koszt świadczenia usług przewidzianych w umowie, stanowi rezultat wadliwej wykładni art. 357¹ k.c.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że wskazane przez skarżącą okoliczności nie mogą stanowić podstawy do modyfikacji umowy łączącej strony również dlatego, że wzrost wysokości tzw. opłaty marszałkowskiej nie może być postrzegany („nie powinien już jawić się”) jako nadzwyczajny. Konstatacja ta kontrastuje z dokonanymi w sprawie ustaleniami. Podwyższenie dotychczasowej opłaty jednorazowo o blisko 500% (z 24,15 zł do 140,00 zł) trudno nie uznać za drastyczne i zaskakujące nawet dla doświadczonych przedsiębiorców. Także i w tym zakresie wykładnia art. 357¹ k.c. budzi istotne zastrzeżenia, co nie pozwala skutecznie odeprzeć zarzutu naruszenia tego przepisu.

Zmianę umowy może uzasadniać tylko taka nadzwyczajna zmiana stosunków, która powodowałyby nadmierną trudność w spełnieniu świadczenia lub groźbę rażącej straty dla jednej ze stron. Sąd Apelacyjny przyjął, że zgłoszony przez skarżącą wniosek o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego był nieprzydatny dla wykazania takich następstw zmienionych okoliczności. Zmierzał on bowiem do wyjaśnienia wpływu wzrostu wysokości opłaty środowiskowej na cenę usług odbioru i zagospodarowania odpadów, świadczonych przez skarżącą na rzecz spółki C., a nie – co ewentualnie mogłoby mieć w sprawie znaczenie – do ustalenia, czy skarżąca, stosując stawki niższe, poniosła szkodę i jaka była jej wysokość. Tranie zarzuciła skarżąca, że przytoczonej oceny znaczenia pominiętego wniosku dowodowego – w świetle podniesionych w skardze zarzutów naruszenia prawa

procesowego - nie można uznać za trafną. Nie jest bowiem jasne, dlaczego określenie wpływu opłaty środowiskowej na cenę usług świadczonych przez skarżącą miałyby być zupełnie pozbawione znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy i nie stanowić przesłanki wnioskowania o fakcie poniesienia szkody i jej ewentualnego rozmiaru. W istocie zgłoszony wniosek zmierzał właśnie do tego celu. Nie było też przeszkód do sformułowania w postanowieniu dopuszczającym dowód z opinii biegłego tezy dowodowej w sposób jak najlepiej oddający istotę tego wniosku.

Dokonanie prawidłowej oceny żądania ewentualnego zgłoszonego w pozwie wzajemnym może mieć wpływ na ocenę trafności pozostałych rozstrzygnięć zawartych w zaskarżonym wyroku i kwestionowanych w skardze, co powinno zostać rozważone przez Sąd Apelacyjny przy ponownym rozpoznaniu sprawy.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

[SOP]

[ms]